

O'ZBEKISTONDA EKSKURSIYA XIZMATINI TASHKIL QILISHNING DOLZARBLIGI

Xasanova Nargiza Atxamovna

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

ORCID: 0009-0003-3921-388

Xalilova Nodira Abduxamid qizi

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

ORCID: 0009-0008-9522-6577

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda, shu jumladan, turizm sanoatida ekskursiya xizmatini tashkil qilishning dolzarbligi haqida ma'lumot berilgan. Chunki turizm rivojlangan va bugungi kunda rivojlanayotgan har qanday turistik hudud uchun ekskursiya xizmatini rivojlantirish katta ahamiyatga ega. Ekskursiya xizmatini tashkil etish orqali potentsial mijozlar turistik hudud haqida yetarli ma'lumotlarga ega bo'lgan taqdirda, mintaqada turizmni barqaror rivojlantirishga undaydi. Shuning uchun turizmni tashkil etishda ekskursiya xizmati hozirgi vaqtda asosiy xizmat turlaridan biri sifatida qaralmoqda.

Kalit so'zlar: ekskursiya, asosiy xizmatlar, farmon, ichki turizm, loyiha, turist, gid, pedagogik mahorat.

ВАЖНОСТЬ ОРГАНИЗАЦИИ ЭКСКУРСИОННОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ

Хасанова Наргиза Атхамовна

Ташкентский международный университет Кимё

Халилова Нодира Абдухамидовна

Ташкентский международный университет Кимё

Аннотация. В данной статье представлена информация об актуальности организации экскурсионного обслуживания в Узбекистане, в том числе в сфере туризма. Поскольку туризм развит и для любой развивающейся сегодня туристической сферы большое значение имеет развитие экскурсионного обслуживания. Организуя экскурсионное обслуживание, он способствует устойчивому развитию туризма в регионе при условии, что потенциальные клиенты имеют достаточную информацию о туристической сфере. Поэтому экскурсионное обслуживание в настоящее время считается одним из основных видов услуг в организации туризма.

Ключевые слова: экскурсия, основные услуги, указ, внутренний туризм, проект, турист, гид, педагогическое мастерство.

THE IMPORTANCE OF ORGANIZING AN EXCURSION SERVICE IN UZBEKISTAN

Khasanova Nargiza Atkhamovna
Tashkent International University of Kimyo
Khalilova Nodira Abdulhamid kizi
Tashkent International University of Kimyo

Abstract. This article provides information about the relevance of organizing an excursion service in the tourism industry. Because tourism has developed and is currently developing, the development of excursion services is of great importance for any tourist area. By organizing an excursion service, it encourages the sustainable development of tourism in the region, if potential customers have sufficient information about the tourist area. Therefore, the excursion service is currently considered one of the main types of services in the organization of tourism.

Key words: excursion, main services, decree, domestic tourism, project, tourist, guide, pedagogical skill.

Kirish.

Turizm iqtisodiy sohalar ichida daromad keltirishi bo'yicha yetakchi sohalardan biridir. Mamlakatimizda ham ushbu sohani rivojlantirish bo'yicha ko'pgina ishlar olib borilmoqda. Turizmning asosiy xizmatlaridan biri ekskursiya xizmatlari hisoblanadi. Mamlakatga tashrif buyurgan turist eng avvalo uning tarixi, madaniyati, ijtimoiy hayoti, tabiat resurslari bilan tanishishni, tomosha qilishni xohlaydi. Ekskursiya o'zining ko'rgazmaliligi, sermazmunligi, daromadliligi, hissiyotliligi bilan insonlarning ruhiy qiyofasi shakllanishiga ta'sir ko'rsatadi (Norchaev, Umirova, 2019).

Ekskursiya - bu shahar yoki hududning eng yaxshi diqqatga sazovor joylarini ko'rish uchun qisqa yoki uzoqroq sayohat. Sayyohlar tarixiy, madaniy va tabiiy diqqatga sazovor joylar bilan avtobusda, avtomobilda, qayiqda, ba'zan esa piyoda sayohat qilib tanishadilar. Ko'pgina mamlakatlarda ekskursiya turizmi ko'p asrlar oldin rivojlana boshlagan, bu dam olishning eng qadimiy turlaridan biridir. Butun dunyoda, shu jumladan O'zbekistonda ekskursiya turizmining jadal rivojlanishi 20-asrda sodir bo'ldi. Bu zamonaviy transportning paydo bo'lishi bilan bog'liq: rivojlangan temir yo'llar tarmog'i, aviatsiya, tez paroxodlar va qayiqlar. Uzoq masofalarga sayohat qilish qulayroq bo'ldi va mashhur sayyohlik joylarida restoran va boshqa infratuzilmaga ega mehmonxonalar dam olishni yanada qulay qiladi.

So'nggi yillarda ekskursiya turizmining asosiy yo'nalishlari reytingiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, u butun dunyoni qamrab olganiga guvoh bo'lamiz. Bular Parij, London, Nyu-York, Istanbul, Dubay, Bangkok, Tokio. Mamlakatimizda ekskursiya turizmi ham rivojlangan.

Ekskursiya xizmatlari ushbu mehmonlarga xizmat ko'rsatish tizimlarining ajralmas qismidir. Ekskursiya xizmatini tashkil etish funksiyasining asosi turizm rivojlanayotgan mamlakat haqida o'ziga xos milliy va madaniy mehmondo'stlik sanoati bilan bog'liq bo'ladi. Chunki ko'pgina mamlakatlarda turizm va mehmondo'stlik sanoati o'sha davlatning milliy qonunlari va qoidalariga asoslanadi. O'z navbatida, turistik xizmat ko'rsatuvchilar va turistlar (xizmat ko'rsatuvchilar) o'rtasida ko'p qirrali munosabatlar yuzaga keladi.

Bugungi kunda turizm va mehmondo'stlik sohasi ko'plab mamlakatlarda iqtisodiy va ijtimoiy sohalardagi eng muhim yuqori daromadli tarmoqlardan biri hisoblanadi. Shu bois ko'plab rivojlangan davlatlar o'z iqtisodiy ko'rsatkichlarini yanada rivojlantirish maqsadida ushbu tizimni rivojlantirish choralari ko'rmoqda. Qayd etish joizki, turizm sohasidagi asosiy xizmatlardan biri bu ekskursiya xizmatlaridir. Har bir mamlakatga tashrif buyurgan kishi o'sha mamlakat tarixi, me'moriy yodgorliklari, madaniyati, turmush tarzi, ijtimoiy hayoti, tabiiy boyliklari bilan yaqindan tanishishni istaydi. Turizmda ekskursiya xizmati o'zining boyligi, rentabelligi, ko'rgazmaliligi, sezgirligi bilan odamlarning axborot va ruhiy qiyofasini shakllantirishga ta'sir ko'rsatadi.

Adabiyotlar sharhi.

“Ekskursiya” soʻzi yunoncha “excursion” soʻzidan kelib chiqqan boʻlib, “sayohat qilish, sayohat qilish” degan maʼnoni anglatadi. V.Dahl (1882) “ekskursiya”ga birinchi taʼrifni bergan: “Ekskursiya – sayohat, biror narsani izlash, oʻsimliklar toʻplamidir”. Rus olimi M.P.Ansiferov (1923) taʼkidlaganidek, “Ekskursiya - bu mavzuni aniq maʼlumotlar asosida oʻrganish boʻlgan sayohat”.

Boshqa bir rus gid-olim Doljenko (2005) shunday izoh berdi: “Ekskursiya tushunchasini oʻrganayotganda ekskursiya xizmati obyektiv talablardan iborat ekanligini yodda tutishimiz kerak”. Har bir ekskursiya oʻziga xos faol jarayon boʻlib, uning mohiyati maʼlum qonuniyatlar (tematik, maqsadli, vizual, hissiy, faol va boshqalar) bilan tartibga solinadi.

Ekskursiya olim tomonidan “turistlar koʻz oʻngidagi obʼektlarni tahlil qilish, shuningdek, ular bilan bogʻliq voqealarning aqlli hisobotiga asoslangan diqqatga sazovor joylar, tarixiy va madaniy yodgorliklarni koʻrishning uslubiy tashkil etilgan jarayoni” deb taʼriflangan va 1969-yildan 1988-yilgacha Turizm va ekskursiyalar boʻyicha Markaziy Kengashning Umumiy ekskursiya boʻlimiga rahbarlik qilgan. (Yemelyanov, 2001).

Ekskursiya turistik sayohatdan joylashuvi (yashash joyidan tashqarida ham, oʻz yashash joyida ham), amalga oshirish muddati (24 soatgacha), torroq maqsadlar majmuasi (maʼlum sharoitlarda, oldindan tasdiqlangan marshrut) bilan farq qiladi. Bu sezilarli farqlar ekskursiya xizmatlarini turistik xizmatlar deb belgilashga imkon bermaydi va ekskursiyani turist deb atashga imkon bermaydi (UNWTO, 2011).

Emelyanov (2007) ekskursiyani diqqatga sazovor joylar, tarix va madaniyat yodgorliklarining uslubiy oʻyangan namoyishi deb taʼriflaydi, u diqqatga sazovor joylarning oldidagi obyektlarni tahlil qilishga, shuningdek, ular bilan bogʻliq voqealar haqida mohirona hikoya qilishga asoslangan. Ular bilan yetarli boʻlmagan va uning mohiyatini toʻliq ochib bermaydi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu maqolada mavzu doirasida avval oʻrganilgan tadqiqotlarni oʻrganib, tahlil qilgan holda biz oʻrganishimiz, yechim topishimiz kerak boʻlgan savollarni shakllantirib oldik. Endi mana shu savollar asosida mamlakatimizning turizm imkoniyatlari va muammolari boʻyicha maʼlumotlar yigʻamiz. Yigʻilgan maʼlumotlarni tanlagan tadqiqot usullarimiz va tahliliy uslublarimizdan foydalanib chuqur tahlilini amalga oshiramiz. Tahlil qilib, olingan natija va yechimlarimizdan kelib chiqib xulosa qilamiz. Bu xulosalarimiz asosida turizm sanoatida ekskursiya xizmatini tashkil qilishning dolzarbligi boʻyicha nazariy va amaliy taklif, hamda tavsiyalar ishlab chiqishimiz mumkin boʻladi.

Tahlil va natijalar va muhokamasi.

Turistik xizmatning vazifalaridan biri turistlar ongida ekskursiya mavzusini, tarixiy shaxslarning hayoti, voqea-hodisalar, faktlar va ekskursiya maʼlumotlariga munosabatni shakllantirish, mustaqil baho berishdan iborat. Baholash - bu kimdir yoki biror narsa haqida tasavvurga ega boʻlish, uning mohiyatini, xarakterini, rolini aniqlash, kimningdir ijobiy fazilatlarini va kuchli tomonlarini tan olishdir.

Yoʻl-yoʻriqli ekskursiyani baholash - bu gidning koʻrsatmalaridan foydalangan holda mavzu boʻyicha yakuniy xulosa chiqarish jarayonidir. Ekskursiya xizmatiga munosabat - bu tur xizmat mavzusida yoritilgan tarixiy davr haqidagi turistning aniq koʻrinishi; harakatni his qilish, yozuvchi yoki rassomning asarini yaratayotgandagi kayfiyatini tushunish. Ekskursiya xizmatlari, maqsadi va taqdimotiga koʻra, shaxsan ekskursiya maʼlumotlari yoki turistik tashriflar boʻyicha instruktor suhbatlariga qaraganda ancha murakkab protsedura hisoblanadi. Tematik ekskursiyalar tuzilishi, mazmuni va uslubining murakkabligi jihatidan shahar koʻrgazmali ekskursiyalaridan farq qiladi. Ekskursiyaning borishi uning mazmuni bilan belgilanadi. Ekskursiya terapevtik oʻsimliklar uchun ov sifatida boshlandi, ammo oxir-oqibat u

o'lkashunoslik muzeylaridan namunalar yig'ish kabi ilmiy maqsadlarni o'z ichiga olgan holda o'zgartirildi. Ekskursiya xizmati mustaqil ta'limning yangi turlarini izlashda umumiy ta'lim maqsadlarini qo'ydi. Ta'lim-tarbiya ishlarini yanada yaxshi tashkil etishga qaratilgan sa'y-harakatlar natijasida ekskursiyalar madaniy-ma'rifiy tadbirlardan biriga aylandi.

Ekskursiya xizmatining samaradorligi nafaqat gidning mavzuni tushunishi va uni tomoshabinlarga qanday yetkazishi, balki sayyohlar, boshqa mutaxassislar va haydovchi bilan o'zaro munosabatlari bilan ham belgilanadi.

Madaniy-ma'rifiy faoliyatning bir turi sifatida ekskursiya xizmatlari alohida ahamiyatga ega. Maktab ekskursiyalari umumiy ta'lim tadbirlari, shu jumladan darslar va ma'ruzalar bilan birga keladi. Ta'lim jarayonida ekskursiyalar boshqa ta'lim turlaridan kam emas, biroq, faqat tarbiyaviy maqsadlardagi ekskursiyalar emas, balki boshqa ekskursiyalar ham o'z vazifalari va ishtirokchilarga ta'siri jihatidan pedagogik jarayon hisoblanadi. Ekskursiya xizmati, barcha o'quv jarayonlari kabi, ikki tomonni o'z ichiga oladi: o'qituvchi-gid va talaba-gid. Gid sayyohlar tomonidan yaxshi qabul qilinadigan ma'lum bir mavzu bo'yicha tajriba beradi. Ta'lim jarayoni bu ikki tomonning o'zaro ta'siriga asoslanadi. Gidlar sayyohlar bilan muloqot qilishda o'qitish usullarini qo'llaydi. Gid kasbiy mahoratining tarkibiy qismi pedagogik mahorat, pedagogik san'atdir. Gidning pedagogik mahoratiga quyidagilar kiradi:

- mutaxassislik bo'yicha yetarli bilimga ega bo'lishi;
- tahlil qilish, obrazli fikrlash qobiliyati;
- turistning ruhiyatini tushunish;
- guruhga rahbarlik qila olish;
- pedagogik texnika sohasida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishi;
- sezgi;
- turistning shaxsini hurmat qilish;
- Pedagogik vositalardan tarbiyaviy maqsadlarda foydalana olish va hokazo⁹².

Ekskursiya xizmatlari bir necha sabablarga ko'ra turizm sanoatida muhim rol o'ynaydi:

- Ekskursiyalar tashrif buyuruvchilarga o'zlarining asosiy manzillaridan tashqari turli xil diqqatga sazovor joylar va tadbirlarni o'rganish imkoniyatini taklif qilish orqali turizm tajribasiga rang-baranglik qo'shadi. Bu sayyohlarga o'zlari tashrif buyurgan hudud haqida to'liqroq tajriba olish imkonini beradi.

- Turli xil ekskursiyalarni taklif qilish sayohatchilarning keng doirasini yanada jozibador qilishi mumkin. Madaniy sayohatlar, ochiq havoda sarguzashtlar, pazandalik tajribalari yoki tarixiy diqqatga sazovor joylar bo'ladimi, ekskursiyalar turli xil qiziqish va afzalliklarga javob beradi va turli xil auditoriyani jalb qiladi.

- Ekskursiya xizmatlari turizm bizneslari, jumladan, turoperatorlar, attraksionlar, mahalliy gidlar, transport provayderlari va esdalik do'konlari uchun muhim daromad manbai bo'lishi mumkin. Turistik korxonalar turli xil ekskursiyalarni taklif qilish orqali turli xil daromad manbalaridan foydalanishlari va daromadlarini oshirishlari mumkin.

- Yaxshi tashkil etilgan va yoqimli ekskursiyalar mijozlarning qoniqishi va sodiqligini oshirishi mumkin. Sayohatchilar ekskursiyalarda esda qolarli tajribaga ega bo'lganlarida, ular borar joyini boshqalarga tavsiya qilishlari va kelgusi tashriflar uchun o'zlari qaytishlari ehtimoli ko'proq.

- Mahalliy iqtisodiy rivojlanish: Ekskursiya xizmatlari ish o'rinlari yaratish va mahalliy biznesni qo'llab-quvvatlash orqali mahalliy hamjamiyatlarning iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shadi. Turistlar, haydovchilar, hunarmandlar, restoran egalari va esdalik sovg'alari sotuvchilari - bu ekskursiya faoliyatidan bahramand bo'lgan ayrim shaxslar va korxonalaridir.

- Ko'pgina ekskursiyalar maqsadli madaniy va tabiiy merosni namoyish etishga qaratilgan. Mas'uliyatli turizm amaliyotlarini targ'ib qilish va ushbu boyliklarni saqlash

⁹² <https://uzbektourism.uz/research/statistics> saytining tahliliy materiallaridan

muhimligi haqida xabardorlikni oshirish orqali ekskursiya xizmatlari tabiatni muhofaza qilish va barqaror rivojlanishga hissa qo'shishi mumkin.

- Ekskursiyalar sayohatchilar uchun tarixi, madaniyati va atrof-muhit haqida ma'lumot berish orqali ta'lim olish imkoniyatini beradi. Tarixiy diqqatga sazovor joylarni ziyorat qilish, mahalliy jamoalar bilan muloqot qilish yoki yovvoyi tabiatni muhofaza qilish haqida o'rganish bo'ladimi, ekskursiyalar sayohatchilarning dunyo haqidagi bilim va tushunchalarini boyitishi mumkin.

- Keng ko'lamli yuqori sifatli ekskursiyalarni taklif etuvchi yo'nalishlar o'zlarini raqobatchilardan ajratib olishlari va turizm bozorida raqobatdosh ustunlikka ega bo'lishlari mumkin. Noyob va innovatsion ekskursiya takliflari e'tiborni jalb qilishi va tashrif buyuruvchilarni raqobatdosh yo'nalishlardan uzoqlashtirishi mumkin⁹³.

Xulosa va takliflar.

Ekskursiya davomida gid sayyohlarning birgalikda fikr yuritishlari, tahlil qilishlari, hamdardlik bildirishlari, umumiy manfaatlari yo'lida birlashishlari va jamoa bo'lib ishlashlariga ishonch hosil qilishi kerak. Ekskursiya gid nafaqat ekskursiyaning ta'lim komponentlariga, balki ekskursiya xizmatining tarbiyaviy jihatlariga ham e'tibor qaratishi kerak. U sayyohlik ma'lumotlarini shunday tanlashi va undan foydalanishi kerakki, turistlarda o'z ona shahriga muhabbat, boshqa madaniyat va an'analarni hurmat qilish kabi qadriyatlar shakllantirilishi kerak.

Ekskursiya xizmatining samaradorligi materialning maqsadli auditoriya uchun qanchalik aniq va oson ekanligi bilan belgilanadi. Axborot berishda turistlarning tayyorgarlik darajasi, umumiy tarbiyaviy ahamiyati va hayotiy tajribasi hisobga olinishi kerak.

Ekskursiya jarayoni ma'lumotlarining ishonchliligi quyidagilar bilan ta'minlanadi:

- mavzuni qamrab oluvchi muhim faktlarni tanlash;
- ishonchli taqqoslashlardan foydalanish;
- dalillarni to'plash;
- Ishonchli manbalarga tayanish, muayyan voqea ishtirokchilari va guvohlarining fikrlarini bilish;
- Fotosuratlarini, hujjatlar nusxalarini, xaritalarni, chizmalarni ko'rsatish.

Ekskursiya xizmatining axborot funktsiyasi mavzuga bog'liq bo'lgan aniq bilimlar (tarix, tibbiyot, biologiya yutuqlari; arxeologlarning topilmalari; jamiyat va madaniyat yutuqlari va boshqalar) ma'lumotlarini o'z ichiga oladi Ekskursiya xizmatidagi ma'lumotlarning aksariyati ob'ektni identifikatsiya qilish bilan ta'minlanadi. Gidning vazifasi hozirgi xalqaro voqealardan xabardor bo'lish emas, balki voqeani tushuntirishdir⁹⁴.

Adabiyotlar/Lumepamypa/Reference:

Norchaev A., and Umirova D. (2019) *Toshkent Davlat Iqtisodiyot, Universiteti, An Norchaev, and Ds Umirova. "Ekskursiya xizmatini tashkil qilish"*.

UNWTO (2011) *Religious Tourism in Asia and the Pacific. World Tourism Organization (UNWTO), Madrid, Spain.*

Долженко Г.П. (2005) *Экскурсионное дело: Учеб. пособие. М.; Ростовн/Д.*

ЕМЕЛЬЯНОВ Б.В. (2007) *ЭКСКУРСОВЕДЕНИЕ –М.: Советский спорт., 216 с.*

Емельянов В.В., Древний Шумер, (2001) *Очерки культуры. // СПб: «Петербургское Востоковедение». 368 с. ISBN 5-85803-161-7 («Мир Востока». VII)*

⁹³ <https://www.euronews.com/tag/tourism>

⁹⁴ <https://wttc.org/> Butunjahon Sayohat va Turizm Kengashi (WTTC) butun dunyo bo'ylab Sayohat va Turizm sektorini statistik tadqiqot ma'lumotlaridan